

ιδίως περιόδου, τὴν καταβολὴν ἀποδεικνύει εἴτε ἀπόδειξις, εἴτε σχετικὴ βεβαίωσις ἐπὶ τῆς ὁμολογίας, εἴτε καταστροφὴ τοῦ ἐγγράφου, εἴτε καὶ ἐπιστροφὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκδότην. Βλέπε 16.

Περὶ τοῦ ρεαλίου βλέπε κυρίως 6 καὶ 55.

1 1780 ἀπριλίου 21 σίφνος

2 † τὴν σήμερον διὰ τοῦ παρόντος γράμματος γίνεται δὴ-

3 λον ὅτι ἔλαβεν ὁ μισὲ νικολὸς σφήκης χῖος παρὰ τοῦ σιὸρ ἀν-

4 τωνίου νικολάκη γρουπάρη ρεάλια τὸν ἀριθμὸν τρια-

5 κόσια ἦτοι ₯ 300 διὰ τὰ τοῦ πληρώνη διάφορον τὰ δέκα

6 ἔνδεκα εἰς ὅσον καιρὸν κάμουν εἰς τὰ χέρια του καὶ διὰ

7 τὸ βέβαιον τῆς ἀληθείας δίδει τὸ παρὸν εἰς χεῖρας τῆς αὐτοῦ

8 τιμότητος ἐπογεγραμμένον ὑπὸ ἀξιοπίστων μαρτύ-

9 ρων εἰς ἀσφάλειαν τὰ αὐτὰ ἀπὸ τῆς γροισκῶνται σίγουρα τῆς

10 γῆς ~

1^η X. 13 Ἀποστόλης βαφία

2^α X. 11 ἀπόστολος μπάος μαρτυρῶ

14 παρακληθεὶς ἔγραψα

3^η X. 12 Κωνσταντῖνος παλαιὸς μάρτυς

15 καὶ οὕτως μαρτυρῶ

εἰς τὴν 2^{ην} σελίδα

4^η X. 1 ἔλαβα ἀπὸ τὸ ὀπισθε μὲ τὸ γεωργάκη

2 ρεπαράκη — — — — — μετρητὰ ₯ 83

3 = ἔτι σὲ λογαριασμον εἶχα τὰ τοῦ

4 δίδω — — — — — ₯ 26 : 20

5 σούμα ₯ 99 : 20

Verso

5^η X. 1 ὁμολογία τοῦ

2 νικολῆ σφηκα

3 χιώτη διὰ ₯ 300

55

Ὅμολογία τοῦ Γεώργη Θεόδωρῃ Καραβελίου

Χάρτης δίφυλλος

0,200×0,140

1780, Αὐγούστου 1^η

Σίφνος

Ὁ Γιώργης Θεόδωρῃ Καραβελίου ὁμοῦ μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Φλουρέζας δανεί-

ζονται παρὰ τοῦ Ἀντωνίου Νικολάκη Γρουπάρη τὸ ποσὸν τῶν τεσσαράκοντα ἑπτὰ καὶ ἥμισυ γροσίων ἐπὶ τόκῳ δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔτησίως, ἀκίνδυνα δὲ παντὸς κινδύνου. Εἰς ἀσφάλειαν δὲ τοῦ δανειστοῦ ὑποθέτουν τὸ χωράφι αὐτῶν «εἰς τοῦ μογγοῦ», καθὼς ἐστὶ καὶ εὐρίσκεται, παρέχοντες εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα, ὅπως ἱκανοποιηθῇ ἔξ αὐτοῦ τόσον διὰ τὸ κεφάλαιον ὅσον καὶ διὰ τοὺς δεδουλευμένους τόκους, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν οὗτοι δὲν θὰ κατέβαλλον αὐτῷ ταῦτα ὅποτεδήποτε ζητούμενα. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ συντάσσεται τὸ παρὸν καὶ ὑπογράφεται παρ' ἀξιοπίστων μαρτύρων «εἰς ἀσφάλειαν».

Τὸ ἔγγραφον εἶναι συμβολαιογραφικόν, συνταχθὲν ἐν τῷ συμβολαιογραφικῷ καταστήματι: *ὀφίκιον τῆς καντζιλαρίας* (στίχ. 1 - 2). Οὕτω καὶ τὸ 2: *σήμερον. ἐνεφανίστην. εἰς τὸ ὀφίκιον τῆς καντζιλαρίας μου* (στίχ. 1). Εἶναι δὲ τὸ πρωτότυπον. Ἐξ ἄλλου, χαρακτηριστικὸν ἀπὸ γραμματικῆς ἀπόψεως εἶναι ὅτι εἰς ἀμφοτέρωτα τὰ ἔγγραφα ἡ σύνταξις εἶναι ἁπτική (*ἐνεφανίσθη* οἱ τάδε, δηλ. πλείονες). Τοῦτο συμβαίνει, βεβαίως, χωρὶς ἐπίγνωσιν τοῦ γράφοντος. Σημειωθήτω ὅτι τὸ παρὸν ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1780, ἐνῶ τὸ 2 εἰς τὸ 1754. Εἰς τὸ 2 ὁ συμβολαιογράφος ἐν στίχ. 29 - 30 ἐν ἀμέσῳ συνεχίζει πρὸς τὴν ὑπογραφήν του: *μανώλης καλέργης καντζιλέρης κάστρου* δηλοῖ ὅτι: *μὲ. θέλημα τῶν παιδιῶν τοῦ Μάϊνα ἔγραψα*. Ἐν τῷ παρόντι ὅμως, ὁ ἐν στίχ. 21 - 23 *Ἰωάννης Μάτζης* σημειοῖ ἁπλῶς ὅτι: *παρακληθεὶς ἔγραψα καὶ οὕτως μαρτυρῶ*. Τὸ ὅτι δὲν δηλοῖ ὅτι εἶναι *καντζιλέρης* δὲν ἔχει, νομίζω, σημασίαν. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔγγραφου δηλοῦται ὅτι οἱ ὀφειλέται ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ *ὀφίκιον τῆς καντζιλαρίας* εἶναι ἀρκετὸν διὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴν ιδιότητα τοῦ γράφοντος ὡς *καντζιλέρη*. Διότι καὶ ἂν ἀκόμη γίνῃ δεκτὸν ὅτι τὸ ἔγγραφον συνέταξε γραφεὺς τις τῆς *καντζιλαρίας*, δηλ. τοῦ συμβολαιογραφείου, τὸ γεγονὸς θὰ ἀπεσιωπᾶτο, ὅπως ἄλλως τε καὶ σήμερον, καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑπέγραφεν αὐτὸς τὸ ἔγγραφον, ἀλλ' ὁ συμβολαιογράφος. Εἶναι ἀπολύτως ἀπίθανον ὅτι οἱ γραφεῖς τῆς *καντζιλαρίας*, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ιδιότητός των ταύτης καὶ μόνον ἢ καὶ ἁπλῶς διότι ἐν αὐτῇ ἐξετέλουν τὴν ἐργασίαν τοῦ γραφέως, εἶχον τὸ δικαίωμα ὅπως ὑπογράφουν τὰ συμβόλαια, προσδίδοντες εἰς αὐτὰ συμβολαιογραφικὸν κῦρος. Ἀπορὸν ὅμως εἶναι διατί, ἐνῶ εἰς τὸ 2 ὁ συμβολαιογράφος ρητῶς ἀναφέρει ὅτι: *μὲ θέλημα τῶν παιδιῶν τοῦ μάϊνα* (δηλ. τῶν πωλητῶν) *ἔγραψα* (στίχ. 29), εἰς τὸ παρὸν οὐδεμία τοιαύτη μνεία γίνεται. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ δέον νὰ ἀποδώσωμεν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Διότι δὲν νομίζω ὅτι οἱ τύποι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔτηροῦντο ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἢ ὅτι ἀπεδίδετο ἐξαιρετικὴ σπουδαιότης εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν. Ἡ ὑπογραφή τοῦ συμβολαιογράφου ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ τεκμηριώσῃ τὸ μὴ ρητῶς ἀναφερόμενον γεγονός. Τέλος παρίστανται καὶ ὑπογράφουν δύο μάρτυρες πρὸς πληρώσιν ἀπαιτήσεως, περὶ ἧς ἐν 13.

Τὸ δάνειον συνάπτουν οἱ σύζυγοι, ἥτοι ὁ Γιώργης Καραβελίου καὶ ἡ Φλουρέζα ὁπᾶ κοινοῦ. Τοῦτο προφανῶς ὄχι διότι ὁ δανειστής ἠθέλεν ἁπλῶς νὰ ἔχῃ δύο ὑπο-

χρέους ἀντὶ ἑνός. Ἐπειδὴ ἡ προσωπικὴ εὐθύνη δευτέρου προσώπου, ὅπερ μάλιστα εἶναι γυνή, οὐδὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν ἀσφάλειαν διὰ τὴν συμφώνως πρὸς τὴν συμφωνίαν πληρωμὴν τοῦ χρέους, ὁ δανειστὴς Ἀντώνιος Γρουπάρης ἠθέλησεν ὅπως ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι εὐθύνωνται, ἐπειδὴ ἦσαν συγκύριοι τοῦ χωραφίου εἰς τοῦ μουγγοῦ, ὅπερ παρέχεται εἰς ἀσφάλειαν: *ὁμπλιγάρουν* (δηλ. ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι) λέγει τὸ ἔγγραφον (στίχ. 10 - 11). Δὲν ἀναφέρει ὅμως ἐκ τίνος λόγου οὗτοι ἦσαν συγκύριοι. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τῶν 6, 27, 30, 44, 45, 55 προέκυψε, μετ' ἀρκετῆς, ὡς νομίζω, βεβαιότητος, ἡ ἰσχὺς τοῦ θεσμοῦ τῆς συζυγικῆς κοινοκτημοσύνης ἐν Σίφνῳ. Ἐν συσχετισμῷ πρὸς ταῦτα φρονῶ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα περὶ τοιαύτης κοινοκτημοσύνης πρόκειται, ἐξ οὗ καὶ ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι ὑποθέτουν τὸ εἰς αὐτοὺς ἀνήκον χωράφι εἰς τοῦ μουγγοῦ εἰς τὸν δανειστήν.

Ἡ ἀναγραφὴ τῆς ρήτηρας ὅτι τὰ δανειζόμενα νοοῦνται *σίγουρα τῆς γῆς* (στίχ. 8), ἥτοι θὰ ὀφείλωνται καὶ θὰ πληρώνωνται ἀνεξαρτήτως πάσης ἄλλης ὑποχρεώσεως τῶν ὀφειλετῶν, ἀποτελεῖ πρόσθετον ρήτηραν ἀσφαλείας ὑπὲρ τοῦ δανειστοῦ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπόθεσιν τοῦ κτήματος τῶν συζύγων. Περὶ τοῦ ποία δὲ εἶναι ἡ ἀκριβὴς νομικὴ ἐννοία τοῦ ὅρου *σίγουρα ἢ σιγοῦρα τῆς γῆς* ὅρα 13.

Ἡ ρήτηρα τῶν στίχων 9-16: *καὶ διὰ σιγουρητὰ τῶν αὐτῶν ρεαλίων τοῦ ὁμπλιγάρουν τὸ χωράφι εἰς τὸν μουγγοῦ καθὼς εὐρίσκεται καὶ ὁπόποτε ἤθελε γυρέψει ὁ σιὸρ γρουπάρης τὸ ἐδικό του καὶ δὲν ἤθελεν ἔχει* (ἥτοι οἱ ὀφειλέται) *νὰ τοῦ τὰ δώσῃ νὰ ἔχῃ ἄδεια νὰ πιάγῃ τὸ αὐτὸ χωράφι νὰ πληρώνεται τόσον τὸ κεφάλαιον ὥσπερ καὶ τὸ δεδουλευμένον διάφορον*, παρέχει δυσχερείας εἰς τὴν ἐρμηνείαν. Διότι τὸ ρῆμα *ὁμπλιγάρω* (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *obligare*) σημαίνει ὑποχρεώνω, δεσμεύω (ὑπὲρ τινος) καὶ κατὰ μεταφορὰν ὑποθέτω, παρέχω εἰς ἀσφάλειαν. Ἄρα ἡ φράσις: *διὰ σιγουρητὰ τῶν αὐτῶν ρεαλίων τοῦ ὁμπλιγάρουν τὸ χωράφι εἰς τοῦ μουγγοῦ*, σημαίνει ὅτι εἰς ἀσφάλειαν τοῦ δανείου ὑποθέτουν εἰς τὸν δανειστήν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος *χωράφι*. Διὰ τῆς ρήτηρας ἐπομένως ταύτης συνιστᾶται ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια. Προστίθεται δὲ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἑτέρα ρήτηρα δι' ἧς οἱ ὀφειλέται παρέχουν εἰς τὸν δανειστήν τὴν *ἄδεια*, ἥτοι τὸ δικαίωμα *νὰ πιάγῃ τὸ αὐτὸ χωράφι εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελε γυρέψει ὁ σιὸρ γρουπάρης τὸ ἐδικό του καὶ δὲν ἤθελε ἔχει νὰ τοῦ τὰ δώσῃ καὶ τοῦτο διὰ νὰ πληρώνεται τόσον τὸ κεφάλαιον ὥσπερ καὶ τὸ δεδουλευμένον διάφορον*. Ἐν ἄλλοις λόγοις δι' ἰδιαίτερας συμφωνίας παρέχεται εἰς τὸν δανειστήν τὸ δικαίωμα, ὅπως πωλήσῃ τὸ ὑποτεθὲν καὶ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἀπαίτησίν του. Τοῦτο ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀξίωσιν, ἣν διατυπώνει ὁ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ἐν τῇ *Ἐξαβίβλῳ* III, V, 11, καὶ ἐπαναμβάνει ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ, *Πρόχειρον Νομικὸν* ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ε. Ταπεινοῦ καὶ Κ. Βασιλειάδου, Κωνσταντινούπολις 1887, κεφ. ΚΑ', σελ. 193. Τοῦ τελευταίου τούτου ὁλόκληρος ἡ σχετικὴ παράγραφος ἀποδίδει τὰς διατάξεις τῆς *Ἐξαβίβλου*

III, V, 11, 28 ἐν συνδυασμῷ. Οἱ ὀφειλέται ὅμως προσθέτουν ὅτι ἡ ἄδεια νὰ πιάνη τὸ χωράφι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τὸ κεφάλαιον ἀλλὰ καὶ τὸ δεδουλευμένον διάφορον. Τοῦτο, κατὰ τὴν Ἑξάβιβλον III, V, 13, ἦτο περιττὸν νὰ συμφωνηθῇ, διότι ἐξυπακούεται. Ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὅμως ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ παρέρχεται τὸ ζήτημα ἐν σιωπῇ. Δὲν ἀποκλείεται ἐπομένως εἰς τὸ δημῶδες δίκαιον νὰ μὴ ἐκράτει ἡ Ἑξάβιβλος καὶ διὰ τοῦτο ν' ἀπητεῖτο ρητὴ συμφωνία, ἵνα τὸ ὑποτιθέμενον εὐθύνεται καὶ διὰ τοὺς τόκους.

Παρὰ τ' ἀνωτέρω λεχθέντα, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὅρου *πιάνω* ἐν τῇ ρήτηρι νὰ πιάνη τὸ αὐτὸ χωράφι, μὲν γεννᾷ τὴν ὑποψίαν μήπως δὲν σημαίνει τὴν ἐκτέλεσιν δι' ἐκποιήσεως, ἀλλ' ἀποτελεῖ *pactum commissorium*, ὅπερ ὅμως ὑπὸ τῆς Ἑξάβιβλου τοῦ ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΥ, III, V, 12, ἀκολουθούσης ἐν τούτῳ τὰς διατάξεις τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου (Γ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, Ἀθῆναι 1944, § 89, III, 1, σελ. 681), θεωρεῖται ἄκυρον. Ὁ ΘΕΟΦΙΛΟΣ ὅμως ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ τοιαύτην διάταξιν δὲν περιέλαβεν εἰς τὸ *Πρόχειρον Νομικὸν* αὐτοῦ (αὐτόθι). Τοῦναντίον τὸ κεφ. I τοῦ γραπτοῦ ἐθίμου τῆς Θήρας (Λ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ, *Συλλογὴ τοπικῶν τῆς Ἑλλάδος συνθηθειῶν*, Ἀθῆναι 1853, σελ. 163 = ΖΕΠΩΝ, *Jus graecoromanum*, 8, Ἀθῆναι 1931, σελ. 515) δοῖσι ὅτι «ὅταν τις δανεισθῇ ἄσπρα καὶ δώσῃ ἀμανάτια ἀμπέλια ἢ χωράφια, καὶ εἰς διάστημα χρόνων δέκα πέντε δὲν τὰ ἀναζητήσῃ καὶ νὰ ξεπληρώσῃ τὸ χρέος του, τότε νὰ μὴν τὸ ἀναζητῇ ἀμανάτιον εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δανειστοῦ». Τοιαύτης διατάξεως ὑπαγοχῆς εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τὸ *pactum commissorium* ἀπηγορεύετο ἐν Θήρᾳ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ φαντασθῶμεν περιορισμένον εἰς τὴν νῆσον ταύτην. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι καὶ εἰς τὸ παρὸν ἔγγραφον τῆς Σίφνου περὶ τοιούτου τινὸς πρόκειται καὶ ὄχι περὶ δικαιώματος παρεχομένου εἰς τὸν δανειστήν, ὅπως πωλήσῃ τὸ ἐνέχυρον. Ἄλλως τὸ ρῆμα *πιάνω* πλειστάκις εἰς τὴν δημῶδη νεοελληνικὴν σημαίνει καὶ «καταλαμβάνω ἵνα καταστήσω ἴδιον» καὶ ἐπομένως ἐνταῦθα νὰ *πιάνη* τὸ χωράφι πρέπει νὰ σημαίνῃ νὰ «καταλαμβάνῃ» (*occupare*) τὸ χωράφι διὰ νὰ πληρώνεται τόσον τὸ κεφάλαιον ὥσπερ καὶ τὸ δεδουλευμένον διάφορον. Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ μὲ ἐνισχύει καὶ ἐν ἄλλο γεγονός. Παρὰ τὴν κατάργησιν τῆς *lex commissoria* ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, εἰς τὴν Αἴγυπτον ὄχι μόνον τῶν ρωμαϊκῶν ἀλλὰ καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐξηκολούθησεν ἐν τῇ πράξει νὰ ἐφαρμόζε-ται ἡ ὑποθήκη, φέρουσα τὸν χαρακτῆρα τῆς προκαταβολικῆς *datio in solutum*, ἐνῶ συγχρόνως ἀπαντῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ *pacta de non alienando*, προκειμένου περὶ δανείων ἐπὶ ὑποθήκῃ, συμβάσεις παρέχουσαι εἰς τὸν δανειστήν τὸ δικαίωμα, ὅπως κρατήσῃ τὸ ὑποτεθὲν εἰς ἀσφάλειαν πράγμα ἀντὶ ὀρι-σμένου τιμήματος. Βλέπε R. TAUBENSCHLAG, *The Law of greco-roman Egypt in the light of the Papyri 332-640 A. D.*, 2nd ed. Warszawa 1955, σελ. 279 ἑπ. Ἐξηκολού-θησε δὲ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ νὰ ἰσχύῃ τὸ γερμανικὸν καὶ τὸ λογγοβαρδικὸν ἐνέχυρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξυπακούετο τὸ *pactum commissorium* ἐπὶ μακρὸν χρόνον, παρὰ τὴν ἀντίδρα-

σιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἀνακυπτούσας, συνεπεία τῆς διδασκαλίας τῶν γλωσσογράφων, ρωμαϊκὰς νομικὰς ἀντιλήψεις. F. SCHUPFER, *Il diritto delle obbligazioni in Italia nell' età del risorgimento*, 1, Torino 1920, σελ. 203· M. ROBERTI, *Svolgimento storico del diritto privato in Italia*, 2^a ediz., II, Padova 1935, σελ. 212 ἐπ. Ἐντὸς τοιούτου ἐπομένως περιβάλλοντος ἀντιλήψεων καὶ δικαίου, δὲν πρέπει νὰ θεωρῇται ἀπορίας ἄξιον ὅτι τὸ pactum commissorium ἐφαρμόζεται ἐν Σίφνῳ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὸ ἔγγραφον λέγεται: νὰ πιάνη τὸ αὐτὸ χωράφι νὰ πλερώνεται. Ἡ χρησιμοποίησις δὲ τοῦ ρήματος πλερώνω ἀφίνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι δι' αὐτοῦ ἐννοοῦν πληρωμὴν εἰς χρήματα μετρητά, ἥτις εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν μόνον διὰ τῆς (ἀναγκαστικῆς) ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ. Συνέπεια τῆς κατὰ λέξιν ταύτης ἐρμηνείας θὰ ἦτο νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ὅλη ρήτρα σημαίνει ὅτι ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας παρέχεται εἰς τὸν δανειστὴν τὸ δικαίωμα, ὅπως κατάσχη τὸ κτῆμα, τὸ πωλήσῃ καὶ ἱκανοποιηθῇ ἐκ τοῦ τιμήματος. Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ἦτο ὀρθόν. Διότι τὸ ῥῆμα «πλερώνω» καὶ ἰδίως τὸ μέσον καὶ τὸ παθητικὸν «πλερώνομαι» ἔχει εἰς τὴν δημόδιον γλῶσσαν σήμερον τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἱκανοποιοῦμαι», ὅπερ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ παρόντος ἔγγραφου καθίσταται ἔκδηλον ἐκ τοῦ ἀμέσου συνδέσμου εἰς ὃν κείνται τὰ δύο ῥήματα: νὰ πιάνη . . . . νὰ πλερώνεται, ἥτοι νὰ καταλάβῃ τὸ πῶγμα καὶ γίνῃ κύριος αὐτοῦ, ἵνα οὕτως ἱκανοποιηθῇ.

Θὰ ἐπρεπεν ἐπίσης νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν μὲν στίχῳ 6 τὰ δανειζόμενα νομίσματα ἀποκαλοῦνται γρόσια, ἐν δὲ τῷ στίχῳ 10 ρεάλια. Ἄρα γρόσι καὶ ρεάλι εἶναι ταυτόσημα καὶ τὸ ρεάλι χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ γρόσι. Τὴν ἀποψιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα νομίσματα εἶχον τὴν ἰδίαν περίπου ἄξιαν ὑποστηρίζει ὁ Δ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ, περὶ οὗ 6. Πάντως τὸ ταυτόσημον τῶν δύο ὄρων, ἀποδεικνυόμενον ἐκ τοῦ παρόντος ἔγγραφου διὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦλάχιστον, γεννᾷ τὴν ὑπόνοιαν ὅτι εἰς πάντα τὰ ἔγγραφα τῆς παρούσης συλλογῆς ὁσάκις γίνεται λόγος περὶ ρεαλίων νοοῦνται γρόσια. Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἀναγνώστου δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ μνημονεύσω ὅτι κατὰ τὸν ΣΚΑΡΛΑΤΟΝ Δ. τὸν BYZANTION, *Ἡ Κωνσταντινούπολις*, 3, Ἀθῆναι 1869, σελ. 251 καὶ 269, ἐπὶ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν ἰσπανικὸν τάλληρον (ἥτοι ρεάλιον) εἶχεν ἑκατὸν εἴκοσι τουρκικὰ ἄσπρα, ἐν ἔτει δὲ 1650 ἑκατὸν ἄσπρα. Ὡς πρὸς τὰ ἄσπρα, ἅτινα ἐπανειλημμένως ἀπαντῶσιν εἰς τὰ ἔγγραφα τῆς παρούσης συλλογῆς, λεκτέα τὰ ἀκόλουθα. Ἄσπρον (ἄχδζὲ παρὰ Τούρκοις, κερμάτιον λευκόν) εἶχεν ἄξιαν ἴσην πρὸς τὸ $\frac{1}{120}$ τοῦ τουρκικοῦ γροσίου. Ὁ Α. ΖΩΗΣ, *Ἐγγραφα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐκ τοῦ ἀρχείου Ζακύνθου*, ἐν Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher, 13, 1937, σημ. εἰς ἔγγραφον 8, σελ. κδ', ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Ἰωαννίκιον Καρτάνον ἐν τῷ περὶ Φιλαργυρίας λόγῳ του, 200 ἄσπρα ἰσοδυνάμουν τότε πρὸς 4 δουκάτα ἢ χρυσᾷ ἐνετικᾷ νομίσματα. Ἀτιχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ ἐλέγξω τὴν παραπομπὴν τοῦ Α. ΖΩΗ, ἐνθ' ἄνωτ., εἰς τὸν Leunclavius, διότι δὲν παραπέμπει

εἰς σελίδα τοῦ ἔργου τοῦ συγγραφέως, ἐνῶ ἡ παραπομπή του εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τοῦ Σ. ΛΑΜΠΡΟΥ εἶναι ἐσφαλμένη. Κατὰ τὸν Μ. ΓΕΛΕΩΝ, *Προικόννησος*, Κωνσταντινούπολις 1895, σελ. 51, ἑκατὸν πενήντα ἄσπρα ἰσοδυνάμουν πρὸς 4 φιορίνια καὶ κάτι, κατὰ τὸν αὐτὸν δέ, *Ἐγγραφοὶ λίθοι καὶ κεράμια*, Κωνσταντινούπολις 1893, σελ. ρλθ', 1775 ἄσπρα ἰσοδυνάμουν πρὸς 120 φράγκα τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔγραφε. Τέλος, κατὰ τὸν Ν. ΠΟΛΙΤΗΝ, *Παροιμῖαι*, 1, Ἀθῆναι 1899, σελ. 291, τὸ ἄσπρον ἦτο ἴσον πρὸς τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ παρᾶ ἢ τὸ $\frac{1}{120}$ τοῦ γροσίου. Περὶ τοῦ ὅτι τὸ γρόσι εἶχε 120 ἄσπρα βλέπε καὶ Σ. ΛΑΜΠΡΟΝ, ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι 7, 1910, σελ. 189, 261, τοῦ ἔτους 1641.

Ὅπως καὶ εἰς τὰς ὁμολογίας 15, 17, 18, 19, 20, ἐν τῷ παρόντι προθεσμία ἀποδόσεως τοῦ δανείου δὲν ὀρίζεται. Συμφωνεῖται μάλιστα ὅτι ὁ Γρυπάρης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὸ ἐδικόν του ὁποτεδήποτε (ὁπόποτε, στίχ. 12).

Τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1783, ἦτοι τρία περίπου ἔτη μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ δανείου, ὁ ὀφειλέτης, μεταβὰς παρὰ τῷ δανειστῇ ἵνα καταβάλῃ 67 ρεάλια ἔναντι τοῦ χρέους, ἐλογαριάσθη μετ' αὐτοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λογαριασμοῦ σημειοῦται εἰς τὴν δευτέραν σελίδα δι' ἄλλης χειρός, πιθανῶς τοῦ ἰδίου Γρυπάρη. Κατὰ τὸν γενόμενον λογαριασμὸν εὐρέθη ὁ Καραβελίου ὀφείλων μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης διὰ κεφάλαιον, τόκους καὶ κατὰστιχα ρεάλια 74:14. Τὶ νοεῖται ὅμως διὰ τοῦ κατὰστιχα δὲν δύναμαι ν' ἀντιληφθῶ. Πάντως ὁ τόκος ἀπὸ τῆς συνάψεως τοῦ δανείου μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς καταβολῆς, προστιθέμενος εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν 47:20, ὅπερ ἐδανείσθη ὁ Καραβελίου, δὲν ἀποδίδει ἄθροισμα 74:14. Ἄρα τὸ κατὰστιχον εἶναι τι ἐπὶ πλέον. Μήπως σημαίνει ἀνατοκισμόν; Ὁ ὀφειλέτης κατέβαλεν ἔναντι 67, ὅπερ ποσὸν ἀφαιρούμενον ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 74:14 ἀφίνει ὑπόλοιπον 07:14 εἰς βάρος τοῦ ὀφειλέτου. Ταῦτα δ' ἀκριβῶς πάντα σημειοῦνται εἰς τὴν δευτέραν σελίδα. Ὡς πρὸς τὸν λόγον, δι' ὃν συμβαίνει τοῦτο βλέπε 16 καὶ 54.

1 = 1780: ἀβγούστου: 1: σίφρος

- 2 = τὴν σήμερο(ν) ἐνεφανίστην εἰς τὸ ὀφίκιον τῆς καν-
3 τζίλαρίας ὁ κὺρ γιώργης θοδωρῇ καραβε-
4 λίου ὁμοῦ καὶ ἡ συμβία του ἡ φλουρέζα καὶ
5 ὁμολογοῦν ὅτι ἔλαβον χειροδοτιῶς ἀπὸ τὸν σιὸρ
6 ἀντώνιον νικολάκη γρυπάρη γρόσια το-
7 ν ἀριθμὸν σαρά(ν)τα ἑπτὰ καὶ μισὸ ἦτοι 47:20
8 σίγουρα τῆς γῆς μὲ τὸ διάφορό τους τὰ δέκα ἔ(ν)τε-
9 κα τὸν καθέκαστον χρόνον καὶ διὰ σιγου-
10 ρητὰ τῶν αὐτῶν ρεαλίων τοῦ ὀμπλιγάρουν
11 τὸ χωράφι εἰς τοῦ μουγγοῦ καθὼς εὐρίσκεται
12 καὶ ὁπόποτε ἤθελε γυρέψει ὁ σιὸρ γρυπά-